

DE PEST
IN ROTTERDAM
(en meer)

MICHEL BALL

DE PEST

IN ROTTERDAM

(en meer)

Brave New Books

Dit boek verschijnt dankzij een ruimhartige subsidie van de
G.Ph.Verhagen-Stichting.

© 2018 **Michel Ball**
stadsdriehoek@gmail.com

Foto's omslag **Michel Ball**
Eindredactie en vormgeving **Astrid Koelemeijer | zinnetaal**

ISBN 978-94-02174-72-4
NUR 693

Inhoud

Voorwoord 7

Inleiding 9

De Pest 11

Over kaas 19

Over wijn 31

Over zeep 45

Over boeken 57

Over muziek 73

Over liefde 81

Dankwoord 91

Beeldverantwoording 95

Voorwoord

Over de geschiedenis van Rotterdam zijn veel, vaak gedegen boeken geschreven. Het dagelijks leven in het verleden krijgt in die studies meestal weinig aandacht. Zeker wanneer we verder teruggaan in de tijd vervaagt het beeld van het wel en wee van de Rotterdammer. Er zijn minder bronnen en het onderzoek blijkt erg arbeidsintensief, maar wie meer wil weten over het dagelijks leven in zeventiende-eeuws Rotterdam moet het daarmee doen. Een van de belangrijkste bronnen in dat opzicht is de verzameling notariële akten die voor Rotterdam vanaf 1585 beschikbaar zijn.

Gelukkig is al het nodige werk verricht. Aan de hand van het goed ontsloten Oud-Notarieel Archief van Rotterdam voert de auteur en oud-medewerker van het Stadsarchief Rotterdam Michel Ball ons mee naar Rotterdam in de zeventiende eeuw. De titel van dit boek – *De Pest in Rotterdam (en meer)* – verwijst naar de door hem geselecteerde, zeer uiteenlopende onderwerpen die ons een inkijkje geven in het leven van honderden jaren geleden. Zo wordt allereerst aandacht besteed aan de pest die ook in Rotterdam herhaaldelijk toesloeg en veel slachtoffers maakte, zoals bijvoorbeeld blijkt in 1635 en daaropvolgende jaren. In de notariële akten uit die tijd zijn hygiënische maatregelen om besmetting door de pest te voorkomen een terugkerend onderwerp.

Diverse andere zaken komen zoals gezegd eveneens ter sprake. In het snelgroeiende Rotterdam in de eerste helft van de zeventiende eeuw figureert kaas in steeds meer akten. Verwikkelingen rond Hollandse en buitenlandse kaas, kaassmokkel

in verband met ontduiking van de belasting op kaas en kaas-diefstal worden uitvoerig uit de doeken gedaan. Ook de veel verhandelde en gedronken wijn blijkt in Rotterdam vaak aanleiding voor notariële registratie, waarbij vooral misstanden als drankmisbruik, ongelukken en problemen bij vervoer of opslag en natuurlijk belastingontduiking zijn vastgelegd. Gerommel met accijnzen vinden we ook terug in een verhandeling over zeep, zeepbereiding en de kwaliteit van het eindproduct die eveneens uit de akten is gedestilleerd. Welke boeken de Rotterdammers lazen in de eerste helft van de zeventiende eeuw is terug te vinden in testamenten en boedelinventarissen in het Oud-Notarieel Archief. De bijbel werd het meest gelezen en, gezien de opgetekende geschillen over leveranties, waarschijnlijk ook veelvuldig verhandeld; daarnaast vooral andere godsdienstige en klassieke werken en – uiteraard – Jacob Cats. Veel informatie over het muziekleven in Rotterdam bieden de notariële akten niet, maar er is weer wel veel over de aanbesteding van de bouw van het grote orgel in de Laurenskerk. De liefdes- en huwelijksperikelen van zeventiende-eeuwse Rotterdammers, gelardeerd met veel roddel en achterklap, besluiten deze bonte notariële bloemlezing.

Michel Ball schreef al eerder het boek *Rotterdam 1600-1630*, ook gebaseerd op oude notariële akten in het Stadsarchief Rotterdam. Met *De Pest in Rotterdam (en meer)* laat hij nu opnieuw zien wat een prachtig archiefmateriaal er in Rotterdam voorhanden is.

Jantje Steenhuis
Stadsarchivaris
Stadsarchief Rotterdam

Inleiding

Wie een huis koopt, een testament opmaakt, een contract sluit of een gewaarmerkte verklaring wil afleggen, gaat naar de notaris. Dat gebeurt al eeuwen zo. In het Rotterdamse Stadsarchief staat 522 strekkende meter in 3824 stevige protocollen samengebonden notariële akten van 193 notarissen. De eerste akten dateren uit 1585. Het Oud-Notarieel Archief beslaat de periode 1585-1811.

Een van de taken van een archivaris bestaat uit het toegankelijk maken van de archieven die hij beheert. Een archief dient overzichtelijk te zijn ingedeeld. Ieder stuk of iedere bundeling van bij elkaar behorende stukken, ieder deel, krijgt een nummer: een inventarisnummer.

Nog op andere wijze zorgt de archivaris voor het toegankelijk maken van zijn archieven. Toen de twintigste eeuw al enkele tientallen jaren gevorderd was, besloot de toenmalige archivaris om het notarieel archief te indiceren. Die indicering geschiedde voornamelijk op familienaam en voornaam. Soms werd aangegeven of de geïndiceerde akte een testament betrof. Vooral beoefenaars van familieonderzoek zijn geïnteresseerd in deze indexen. Zij zijn op aanvraag bij Stadsarchief Rotterdam in te zien.

Na de Tweede Wereldoorlog nam de belangstelling voor familiegeschiedenis toe. Een halve eeuw later deed de personal computer zijn intrede. Bij het Stadsarchief stond Krijn van Dijk in die tijd aan het hoofd van de afdeling indicering. Hij coördineerde de vrijwilligers en vaste medewerkers die uittreksels maakten uit de akten der notarissen. Zo'n uittreksel

bevatte alle persoonsnamen die in de akte voorkwamen en een uiterst korte samenvatting van de inhoud van de akte. Alle uittreksels werden ondergebracht in een database. Toen Stadsarchief Rotterdam rond de eeuwwisseling zijn eigen website op internet kreeg, werd de notariële database, voorzien van een zoekmachine, toegevoegd aan de website.

Steeds wanneer een vrijwilliger het indiceren van een notarieel protocol heeft afgerond, wordt zijn werk na controle doorgestuurd naar de website en is dan voor iedereen van Zuid-Afrika tot Alaska en van Spitsbergen tot Sumatra te raadplegen.

Deze Oud-Notariële database op internet lag niet alleen ten grondslag aan mijn boek *Rotterdam 1600-1630* dat in 2007 verscheen. Zij diende ook als bron voor het werkje dat thans voor u ligt.

Ik heb getracht de akten zo veel mogelijk voor zich te laten spreken. Zij zijn alleen in oorzakelijk verband geplaatst en gegroepeerd in hoofdstukken. Daarbinnen is geen strikte chronologie aangehouden.

Ten slotte hecht ik eraan hier nadrukkelijk te vermelden dat zonder de inspanningen van die vele tientallen vrijwilligers van het Stadsarchief het schrijven van dit boek niet mogelijk zou zijn geweest.

Kerkehout, november 2018